

PREGĂTIREA POLITICĂ A ACTULUI ISTORIC DE LA 23 AUGUST 1944

de Ioan SCURTU

23 August 1944 este rezultatul evoluției istorice a poporului român, al luptei sale îndelungate pentru libertate, independență și progres social. Parafrazându-l pe Bălcescu, putem afirma că revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 este rezultatul veacurilor de „lucrare a poporului asupra lui însuși”. Acumulările de durată au făcut să se maturizeze condițiile pentru saltul hotărîtor — pentru trecerea la o nouă calitate — realizat în anumite condiții istorice, caracterizate prin existența regimului dictatorial, subordonarea țării intereselor Germaniei hitleriste, împingerea României în războiul antisovietic, ajungerea ei în pragul unei catastrofe naționale.

În vara anului 1944 nu se mai punea problema dacă o clasă socială sau alta, dacă un partid politic sau altul va reuși să-și impună voința, ci aceea a salvării poporului român însuși, a României ca stat independent și suveran.

23 August 1944 nu a fost un act spontan, izbucnirea nestăvilită a unei stări de nemulțumire și revoltă a poporului român împotriva regimului dictatorial și a războiului, ci un act îndelung și temeinic pregătit, care s-a desfășurat în conformitate cu un plan politic și militar minuțios elaborat, care sintetiza platforma pe care se realizase consensul național.

Nu a fost desigur ușor să se ajungă la acest consens, ci după multă trudă, după eforturi stăruitoare în timpul cărora au fost învinse numeroase obstacole de natură obiectivă și subiectivă. Spre exemplu, colaborarea dintre cele două clase antagoniste — proletariatul și burghezia — urma să se realizeze după decenii de aprige confruntări, în care clasa muncitoare s-a ridicat cu hotărîre împotriva exploatarei capitaliste, în timp ce clasa dominantă nu a ezitat, în momentele critice pentru ea, să recurgă la represiuni sîngeroase (decembrie 1918, august 1929, februarie 1933). Partidul Comunist urma să lupte alături de Partidul Național-Liberal și de Partidul Național-Țărănesc, care-l scosese în afara legii, îl persecutaseră, numeroși comuniști trebuind să petreacă ani mulți în închi-

sori, unde fuseseră trimiși de guvernele național- liberale sau național- țărăniște. Partid republican prin însăși esența sa, Partidul Comunist trebuia să acționeze împreună cu cercurile Palatului, cu regele, care era simbolul unei societăți bazată pe exploatare și asuprire, pe care comuniștii aveau misiunea istorică să o lichideze.

Și totuși, Partidul Comunist a avut tăria, capacitatea, patriotismul de a pune mai presus de interesele sale (decurgînd din obiectivul fundamental — edificarea socialismului pe pămîntul României), interesele generale ale poporului român — în momentul istoric dat. În principalul său document programatic, din 6 septembrie 1941, Partidul Comunist Român declara: „Comuniștii, în interesul Frontului Unic Național, pentru zdrobirea fascismului cotropitor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, renunță la orice lozincă sau acțiune, care ar putea să-l *despartă* de celelalte partide și grupări politice, care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român“. Evident, comuniștii nu renunțau și nu puteau renunța la „programul lor, la propagarea programului lor și a lozincilor finale“. ¹ Partidul Comunist a înțeles limpede că în joc nu era soarta unei clase sau categorii sociale, a unui partid politic sau a altuia, ci a poporului român, a statului român însuși.

În perioada iunie-decembrie 1941, caracterizată prin victoriile obținute de Germania pe frontul antisovietic, principalii lideri ai burgheziei nu au înțeles pe deplin gravitatea situației; ei n-au ezitat să adreseze lui Antonescu felicitări „pentru acțiunea militară întreprinsă“ ², pe care o considerau necesară în vederea restabilirii graniței de răsărit de dinaintea de 28 iunie 1940. În momentul cînd, din ordinul lui Antonescu, armata română a depășit Nistrul, Maniu și Brătianu au început să adreseze conducătorului statului memorii prin care cereau retragerea trupelor în limitele granițelor naționale. ³ Ei n-au întreprins nici o acțiune concretă împotriva dictaturii antonesciene, mulțumindu-se cu anumite contacte cu diplomați din statele occidentale pentru a le expune punctul lor de vedere.

Deși era nominal „capul oștirii“ ⁴, regele Mihai n-a fost solicitat de Antonescu să-și pună semnătura pe „Proclamația către țară“ din 22 iunie 1941 ⁵, prin care se anunța intrarea României în război. Totuși, suveranul l-a însoțit în cîteva rînduri pe conducătorul statului pe front, act ce semnifica solidarizarea cu războiul antisovietic.

1 Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita: Arh.I.S.I.S.P.), cota Ab XXV-2.

2 Arh. ist. centr., fond. Președ. Cons. Min., dos 48/1940, f. 98-99, dos. 25/1940, f. 135-139.

3 Ilie Ceaușescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forțe politice burgheze din România față de problemele militare și politice ale țării în perioada septembrie 1940 — august 1944*, în „File din istoria militară a poporului român“, vol. I, 1973, p. 204.

4 „Monitorul oficial“, nr. 206 bis din 6 septembrie 1940.

5 „Universul“, nr. 164 din 22 iunie 1941 (ediție specială).

În această etapă, singur Partidul Comunist a avut o atitudine clară și fermă, a înțeles că războiul se ducea exclusiv în interesul Germaniei, că pentru poporul român el nu putea aduce decât nenorociri. În rezoluția C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941⁶ se arăta că împingerea României în război a creat o situație foarte gravă, care pune în joc „viața sau moartea poporului român, cotropit de banda sângeroasă din Germania și aruncat în acest măcel nimicitor“. În asemenea condiții, Partidul Comunist — dându-și seama că deosebirile de clasă socială, de partid politic, ideologice, religioase etc., treceau pe un plan secundar — aprecia că datoria sa „față de poporul român“ era aceea de a organiza lupta împotriva războiului, pentru alungarea hitleriștilor din țară, doborârea dictaturii lui Antonescu, „pentru o Românie liberă și independentă“. În acest document se formula pentru prima dată ideea creării Frontului unic național, pornindu-se de la concepția că nu numai comuniștii, dar și „social-democrații, național-țărăniștii, țărăniștii-radicali, liberali, masele largi de sub influența lor“ urăsc războiul și regimul dictatorial. Pe linia unor mai vechi aprecieri, se afirma că aceste mase „trebuie eliberate de sub influența șefilor lor și ciștigate pentru Frontul unic de eliberare a poporului român“.

Foarte curînd însă, în Platforma-program din 6 septembrie 1941⁷, P.C.R. nu mai făcea această disociere între mase și conducători, înțelegînd că și aceștia trebuiau atrași pe calea colaborării în vederea realizării Frontului unic național, pentru îndeplinirea dezideratelor fundamentale ale întregii națiuni. Partidul Comunist a elaborat și baza politică, programatică a colaborării: încetarea războiului contra Uniunii Sovietice, alăturarea țării și lupta comună cu Uniunea Sovietică și celelalte țări democratice împotriva hitlerismului; alungarea din țară a cîmpitorilor hitleriști, recucerirea libertății și independenței naționale a României; răsturnarea dictaturii Antonescu și realizarea unui guvern al independenței naționale alcătuit din reprezentanții tuturor forțelor patriotice; anularea dictaturii de la Viena și eliberarea nordului Transilvaniei de sub ocupația horthystă; amnistie generală, politică, militară și agrară, desființarea lagărelor de concentrare și de muncă, restabilirea drepturilor și libertăților cetățenești democratice ș. a. Partidul Comunist propunea această platformă și se declara „gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții români, pentru realizarea oricărei revendicări din Platformă, punînd ca singur criteriu al colaborării: atitudinea față de ocupații hitleriști, de slugile lor trădătoare de țară și de războiul criminal împotriva Uniunii Sovietice“. Așadar, în mai puțin de trei luni de la declanșarea războiului împotriva Uniunii Sovietice, P.C.R. a reușit să elaboreze programul politic vizînd salvarea țării, precum și linia sa strategică și tactică, pornind de la concepția că această acțiune nu aparținea unei anumite clase sau unui singur partid politic, ci poporului român, tuturor forțelor democratice, patriotice, antifasciste și antiimperialiste.

6 Arh. I.S.I.S.P., cota Ab XXV-10.

7 *Ibidem*, cota Ab XXV-2.

În această etapă liderii partidelor burgheze nu au răspuns apelului făcut de comuniști, deși unele contacte, sporadice, au avut loc, în cadrul cărora fiecare parte își expunea propria poziție față de problemele cu care se confrunta România.

Hotărîrea lui Antonescu de a continua războiul alături de Hitler, marile pierderi suferite de armata română, cotitura istorică produsă în desfășurarea celui de al doilea război mondial după Stalingrad, încheierea coaliției Națiunilor Unite, au influențat mișcarea de rezistență din România, inclusiv acțiunile politice vizînd înlăturarea regimului dictatorial și încetarea ostilităților împotriva statului sovietic. Perioada decembrie 1941-aprilie 1944 s-a caracterizat prin activizarea forțelor politice din țară, prin eforturi stăruitoare de a găsi soluțiile adecvate scoaterii României din impasul în care fusese adusă de Antonescu.

P.C.R. a rămas consecvent orientării stabilite în septembrie 1941, în documentele sale ulterioare — din rîndul cărora se degajă cel din ianuarie 1942, intitulat „Pieirea sau salvarea poporului român”⁸ — fiind dezvoltate și concretizate ideile și modalitățile de realizare a colaborării preconizate. Un prim succes de seamă a fost obținut în toamna anului 1943, cînd a luat ființă Frontul Patriotic Antihitlerist, care grupa P.C.R., Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Madosz-ul, Partidul Socialist-Țărănesc, avînd la bază obiectivele stabilite de comuniști.

Conducătorii Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal au continuat să trimită memorii lui Antonescu, să țină legătura cu unii diplomați din Marea Britanie și S.U.A., mai ales din capitalele statelor neutre, sondînd condițiile în care România ar putea ieși din război și încheia armistițiul cu Națiunile Unite.⁹

O anumită tendință de detașare de politica lui Antonescu se înregistrează și la curtea regală, devenind evidentă și publică în discursul rostit de regele Mihai cu prilejul Anului Nou 1943.

Contactele stabilite de Partidul Comunist cu liderii partidelor burgheze și cu Palatul au permis cunoașterea reciprocă a pozițiilor exprimate de fiecare parte și descifrarea posibilităților de colaborare.

În înaintarea lor victorioasă, armatele sovietice au intrat, la sfîrșitul lunii martie 1944, pe teritoriul României. La 2 aprilie 1944 guvernul sovietic a declarat că intrarea Armatei Roșii în România era determinată de motive strict militare și că „Uniunea Sovietică nu urmărește achiziționarea vreunei părți a teritoriului României”.¹⁰ În ziua de 4 aprilie guvernul sovietic a propus oficial guvernului român încheierea armistițiului; punctul al doilea al condițiilor de armistițiu prevedea: „Restabilirea frontierei româno-sovietice după tratatul din 1940”.¹¹ La 15 mai, Ion Antonescu a respins condițiile de armistițiu, astfel încît apărea posibilitatea iminentă a transformării României într-un uriaș teatru de război, cu toate consecințele ce decurgeau din acest fapt.

⁸ *Ibidem*, cota Ab XXVI, nr. inv. 1933.

⁹ A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1979, p. 271-278.

¹⁰ *Relații internaționale în acte și documente*, vol. II, București, Edit. didactică și pedagogică, 1976, p. 158.

¹¹ *Ibidem*, p. 159.

Forțele patriotice au căutat să prevină o asemenea eventualitate, reușind, printr-un efort demn de cele mai luminoase pagini din istoria României, să oprească evoluția spre prăpastie și să asigure un nou curs, firesc și logic, dezvoltării poporului nostru.

După mai multe întâlniri și dezbateri, între Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat s-a ajuns, la 10 aprilie 1944, la un acord principial de colaborare, iar la 18 aprilie a fost aprobat textul manifestului comun, elaborat de Lucrețiu Pătrășcanu și Ștefan Voitec.¹² Difuzat cu prilejul zilei de 1 Mai, manifestul aducea la cunoștința publică înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, chemînd „pe toți muncitorii, organizați și neorganizați, întreg poporul român, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile, indiferent de culoare politică, creștină religioasă și apartenență socială, la lupta, hotărîtă pentru: a Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste; izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane! Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare, alianța cu Uniunea Sovietică, Anglia, Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă!”¹³ Era deci formulat un program politic de acțiune, care viza nu numai interesele clasei muncitoare, ci ale întregului popor român, nu numai a celor două partide muncitorești, ci ale tuturor forțelor politice democratice și patriotice.

Înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare a constituit un moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a poporului român; a întărit rolul conducător al proletariatului în mișcarea de rezistență, a grăbit procesul de unire a tuturor forțelor democratice, patriotice, antihitleriste.

În momentul cînd se difuza manifestul Frontului Unic Muncitoresc, Gh. Tătărescu propunea crearea unui Comitet Național, alcătuit din „actualii și foștii președinți ai partidelor politice, al căror program este compatibil cu o înțelegere cu Uniunea Sovietică și din foștii președinți de Consiliu, ale căror credințe și linie de conduită nu se opun acestui act politic”; semnificativă era precizarea: „Președintele (delegatul) Partidului Comunist — azi partid național — va face parte din acest Comitet”.¹⁴ Liderii național-țărăniști și național-liberali, au refuzat colaborarea cu Tătărescu. Pe de altă parte, prin intermediul lui Petre Bejan și a lui N. D. Cocea, s-a stabilit o legătură între Gh. Tătărescu și Partidul Comunist, angajîndu-se negocieri, care au condus la perfectarea unui acord de colaborare, semnat la 26 mai 1944. Documentul consemna formarea Coaliției Național-Democratice, din care făceau parte organizațiile componente ale Frontului Patriotic Antihitlerist, Partidul Social-Democrat, gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu, precum și Partidul Naționalist-Democrat (condus după moartea lui N. Iorga de dr. Petre Țopa); aceasta

¹² „Jurnalul de dimineață”, VII, nr. 44 din 5 ianuarie 1945; *Un act istoric. Cum s-a înfăptuit Frontul Unic Muncitoresc*, în „Magazin istoric”, nr. 1/1967.

¹³ Arh. I.S.I.S.P., cota A XXVIII-3.

¹⁴ Ioan Scurtu (coordonator), Gh. Z. Ionescu, E. Popescu, D. Smîrcea, *Istoria României între anii 1918—1944, Culegere de documente*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1982, p. 452-453.

își propunea să lupte pentru : „1. Pregătirea acțiunii politice menite să realizeze ieșirea României din război și încheierea armistițiului cu Națiunile Unite. 2. Eliberarea teritoriului național de sub jugul trupelor de ocupație și reincorporarea Transilvaniei de nord prin alungarea coteropitorilor. 3. Ieșirea României din Axă, restabilirea raporturilor tradiționale ale României cu puterile occidentale și cu foștii ei aliați și prieteni, precum și încheierea, în același timp, pentru epoca de după pace, a unei alianțe cu Republicile Sovietice Socialiste, organizându-se astfel o colaborare permanentă în toate domeniile. 4. Reașezarea instituțiilor democratice la temeliiile vieții politice a statului român“. ¹⁵

După o suită de negocieri bilaterale s-a ajuns la începutul lunii mai 1944, la constituirea unui organism comun, alcătuit din reprezentanții Partidului Comunist, Partidului Social-Democrat, Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal, numit Comitet Central de acțiune, care a ales un Birou, alcătuit din : P. Constantinescu-Iași și Vasile Bigu din partea P.C.R., Ghiță Popp și Ion Hudică din partea național-țărăniștilor, Bebe Brătianu și Gh. Zamfirescu din partea național-liberalilor, Iosif Jumanca și Ștefan Voitec din partea P.S.D.; în cadrul Biroului s-a elaborat și definitivat platforma politică de colaborare ¹⁶. La 12 iunie emisari români la Cairo sînt informați că Blocul celor patru partide era constituit. Platforma politică, intitulată „Declarație“, a fost semnată la 20 iunie de Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Titel Petrescu, Iuliu Maniu și Constantin I. C. Brătianu ; documentul prevedea : „1. Încheierea fără întârziere, în baza ofertei făcute de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiile posibile cele mai bune ; 2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale ; 3. În acest scop : înlăturarea regimului actual de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional-democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării. 4. Menținerea unei ordini democratice și realizarea păcii conform cu interesele statului și poporului român“. ¹⁷ În „Declarație“ se făcea precizarea că partidele care alcătuiau Blocul Național-Democratic „își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decît punctele mai sus citate“ ; de asemenea, se menționa că în timpul tratatelor delegații partidelor comunist și social-democrat au propus participarea la Bloc și a Frontului Plugarilor, Uniunii Patrioților și Partidului Muncitoresc-Țărănesc, dar că în urma discuțiilor avute „delegații partidelor național-țărănesc și național-liberal declarînd că întrucît cele patru partide democratice din acest Bloc reprezintă aproape unanimitatea de opinii a țării și a forțelor patriotice, care au combătut în permanență atît orientarea alături de Axă, cît și regimurile de dictatură în interior, toți delegații au căzut de acord ca Blocul să fie constituit numai din aceste patru partide“. ¹⁸

15 „Drapelul“, II, nr. 158 din 3 iulie 1945.

16 „Jurnalul de dimineată“, VII, nr. 44 din 5 ianuarie 1945.

17 „România liberă“, II, nr. 9 din 10 august 1944.

18 *Ibidem*.

Alcătuirea Blocului Național-Democratic a însemnat înfăptuirea celei mai largi colaborări politice realizate până atunci în România după făurirea partidului politic al clasei muncitoare și o dovadă grăitoare a faptului că în momentele cruciale pentru soarta unui popor se pot realiza convergențe care în timpuri normale sînt cu totul scoase din calculul politic. Totodată, „Declarația” Blocului Național-Democrat avea să reprezinte, în fapt, programul de activitate al primului guvern constituit după înlăturarea regimului dictatorial; ea poate fi socotită programul imediat al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944. O analiză comparativă a acesteia cu „Platforma-program” a Partidului Comunist din septembrie 1941 arată că fondul este comun, că de fapt, liderii partidelor burgheze ajunseseră în situația de a accepta punctele de vedere formulate de comuniști cu aproape trei ani înainte.

În prima jumătate a anului 1944, legăturile dintre reprezentanții P.C.R. și cei ai Palatului s-au întetit. Începînd cu luna aprilie, Lucrețiu Pătrășcanu a purtat discuții nu numai cu emisari ai Palatului, ci și cu regele Mihai, fapt ce a grăbit procesul de realizare a unui acord. În noaptea de 14/15 iunie a avut loc, într-o locuință conspirativă a Partidului Comunist, o importantă întîlnire la care au participat: Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș din partea P.C.R., gen. Gheorghe Mihail, gen. C. Sănătescu, gen. C. Vasiliu-Rășcanu, col. D. Dămăceanu, I. Mocsony-Stircea și Mircea Ioanițiu din partea armatei și cercurilor Palatului, Grigore Niculescu-Buzești, delegat oficios al Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal.¹⁹ După dezbateri aprinse a fost acceptat punctul de vedere al Partidului Comunist privind înlăturarea prin forță a dictaturii antonesciene; a fost constituit un Comitet Militar format din gen. Gh. Mihail, gen. C. Vasiliu-Rășcanu, col. D. Dămăceanu.²⁰ În ziua de 15 iunie 1944, C. Sănătescu a comunicat reprezentanților P.C.R. acordul regelui asupra planului insurecției armate.

Astfel, în vara anului 1944 s-a definitivat un amplu sistem de alianțe, cuprinzînd toate formațiunile și grupările politice, toate partidele interesate în răsturnarea dictaturii antonesciene, revenirea la regimul democratic, scoaterea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite, eliberarea nordului Transilvaniei de sub ocupația horthystă, redobîndirea independenței și suveranității României.

O privire atentă a sistemului de alianță încheat arată limpede că Partidul Comunist era factorul comun al acestora; cercetarea modului cum s-a ajuns la realizarea lui evidențiază că principalul factor de inițiativă, de contact a fost tot Partidul Comunist, și aceasta încă de la angrenarea țării în războiul antisovietic. Desigur, Frontul Unic Național preconizat de comuniști în vara anului 1941 nu s-a realizat sub forma unui organism cu o structură interioară riguros clădită, de sus și pînă jos, cu un singur organ de decizie pentru toate formațiunile politice afiliate; tot atît de adevărat este și faptul că în cadrul alianțelor făurite —

19 V. Liveanu, E. Cimponeriu, M. Rusenescu, T. Udrea, *Din cronica unor zile istorice*, București, Edit. Academiei, 1972, p. 41.

20 *Ibidem*.

Frontul Patriotic Antihitlerist, Frontul Unic Muncitoresc, Coaliția Național-Democratică, Blocul Național-Democratic, acordul cu Palatul — nu exista o prevedere care să stipuleze rolul conducător al Partidului Comunist, după cum nici comuniștii nu și-au revendicat atunci acest rol. Au fost aici în primul rând motive de tactică, efortul de a menaja susceptibilitățile colaboratorilor, de a pune pe primul plan numai și numai obiectivele național-patriotice și a evita orice element care ar putea crea fisuri în sistemul de alianțe, în efortul întregului popor, a tuturor claselor și categoriilor sociale de salvagardare a intereselor supreme ale României.

Dar este un fapt de necontestat că Partidul Comunist a fost forța politică cea mai activă, sufletul și dinamizatorul mișcării de rezistență a poporului român, că s-a orientat de la început, în mod ferm, spre salvarea țării prin forțele interne, a elaborat programul care a stat la baza tuturor sistemelor de alianțe încheiate, că era factorul comun al acestor alianțe, că a militat cu fermitate pentru înlăturarea regimului dictatorial, pentru angajarea armatei în această acțiune națională. Fără a diminua sau nega contribuția celorlalte forțe politice la pregătirea și îndeplinirea actului de la 23 August, se cuvine subliniat — în spiritul adevărului istoric obiectiv — rolul Partidului Comunist de inițiator, organizator și conducător al luptei poporului român împotriva dictaturii antonesciene și a războiului antisovietic, a mișcării de rezistență din țara noastră, care a culminat cu insurecția din august 1944.

După 20 iunie 1944 au avut loc mai multe întâlniri conspirative între reprezentanții Blocului Național-Democratic și cei ai Palatului în vederea stabilirii componenței viitorului guvern, a elaborării proclamației regale și a manifestului guvernului, a conținutului primelor decrete ce urmau a fi date publicității. În discuțiile anterioare, care au dus la crearea *Blocului Național-Democratic*, se clarificaseră principalele obiective de urmărit, iar „Declarația” semnată la 20 iunie a constituit baza documentelor ce trebuiau elaborate. De aceea, nu a fost greu să se ajungă la un acord, fără discuții prelungite. Pentru spiritul de colaborare și înțelegere ce a existat, este semnificativ faptul că proiectul proclamației regale a fost elaborat de Lucrețiu Pătrășcanu împreună cu doi membri ai Palatului și „acceptat în întregime, după oarecari discuții” de ceilalți participanți.²¹ În aceeași atmosferă au fost elaborate și adoptate proiectul declarației guvernului, precum și decretele de amnistie politică generală, de desființare a lagărelor de internare ș. a.

În ziua de 23 august, prezentându-se la Palat, Ion Antonescu a recunoscut că situația României „este critică”, dar n-a acceptat să încheie imediat armistițiul. În baza prerogativelor sale, regele a hotărât desărcinarea lui Antonescu din funcția de conducător al statului și arestarea lui. A urmat punerea în practică a hotărârilor convenite anterior, precum și adoptarea unor măsuri impuse de desfășurarea evenimentelor. Astfel,

21 Arthur Gould Lee, *Crown Against Stikle*, London, 1950, p. 69 ; Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, I. Saizu, D. Șandru, *Din istoria unei zile (Contribuții la cronologia insurecției române din august 1944)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol”, Iași, XVI, 1979, p. 36.

s-a constituit noul guvern sub președinția lui C. Sănătescu în care Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Constantin Titel Petrescu și Lucrețiu Pătrășcanu, semnatarii declarației de constituire a Blocului Național-Democrat, ocupau funcția de miniștri de stat fără portofoliu; titularii de departamente, cu excepția celui de justiție (Lucrețiu Pătrășcanu, ad-interrim) și externe (Grigore Niculescu-Buzești) fiind militari și tehnicieni. A fost imprimată pe disc proclamația regelui și declarația guvernului; spre sfârșitul zilei au fost semnate primele decrete, prin care se acorda amnistia generală și se desființau lagărele de internare. Deși liderii partidelor burgheze s-au prezentat la Palat a doua zi dimineața, evenimentele au decurs în conformitate cu planurile stabilite (atît din punct de vedere politic, cît și militar).²²

La ora 22,12 postul național de radio a difuzat proclamația regelui: „În ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decît o singură cale de salvare a țării de la o catastrofă totală: ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediată încetare a războiului cu Națiunile Unite. Români, Un nou guvern de uniune națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărîtă a țării de a încheia pace cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și cu Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena, prin care Transilvania de nord ne-a fost răpită.”²³ În declarația guvernului se preciza: „Astăzi, dictatura a fost înlăturată. Poporul român reîntră în drepturile lui. Regimul politic pe care îl vom înfăptui va fi un regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești vor fi garantate și respectate.”²⁴

Actul de la 23 August 1944 a fost temeinic pregătit, a constituit punctul culminant al unei ample mișcări politice desfășurate în timp, care a asigurat tocirea multor asperități și contradicții, a condus spre formularea unui program în care erau sintetizate aspirațiile fundamentale ale întregii națiuni. Aici se află explicația faptului că el a fost primit cu entuziasm de poporul român, care s-a angajat, de la început, în lupta pentru îndeplinirea obiectivelor anunțate, pentru înfringerea trupelor hitleriste, eliberarea teritoriului patriei, redobîndirea independenței și suveranității României. Această plenară ridicare la luptă amintea de vremurile istorice cînd românii, conștienți de jertfele pe care le vor da, nu ezitau să înfrunte pe cei ce-i călcau pămîntul și-i furau averile. În fond, 23 August se înscria în acea suită de evenimente memorabile care au înobilat istoria României.

²² Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc (1926—1947)*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1983, p. 492-493.

²³ „România liberă”, II, nr. 11 din 24 august 1944.

²⁴ *Ibidem*.

În același timp, 23 August este și un început de ev. nou. Subliniind semnificația acestui eveniment, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Insurecția din august 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României.“²⁵

R É S U M É

LA PREPARATION POLITIQUE DE L'EVENEMENT HISTORIQUE DU 23 AOÛT 1944

L'act historique du 23 août été sérieux préparé par les forces politiques et patriotiques dans Roumanie. En 6 septembre 1941, le Parti Communiste de Roumanie élaboré une plate-forme ayant contenu profondément patriotique, qui prévoyait le reversement de la dictature d'Antonescu, le retrait du pays de la guerre antisoviétique et le retournement des armes contre l'Allemagne, la formation d'un gouvernement comprenant les représentants de toutes les forces antifascistes, la réalisation de réformes démocratiques. Les communistes se déclarèrent prêts à coopérer avec tous les partis, groupements et personnalités politiques, quelles que soient leur position de classe et leur convictions idéologiques, pour réaliser n'importe quelle prévision de cette plate-forme, en fixant comme seul critérium de la coopération la lutte contre les occupants hitlériens et leurs laquais du pays.

En 1943 fut constitué le Front Patriotique Antihitlérien qui réunissait, aux côtés du P.C.R., l'organisation : Le Front des Lahoreurs, l'Union des Patriotes, le Parti Socialiste-Paysan, l'Organisation des Travailleurs Hongris de Roumanie (Madosz). En avril 1944, l'unité d'action fut réalisée entre le Parti Communiste de Roumanie et le Parti Social-Démocrate par la création du Front Unique Ouvrier qui constituait la charpente de la collaboration de toutes forces politiques résolues à lutter pour la libération du pays. En mai 1944, le Parti Communiste conclut un accord en vue d'une action commune avec le groupement libéral dirigé par Gheorghe Tătărescu. En juin 1944 fut constitué le Bloc National Démocratique comprenant le Parti Communiste, le Parti Social-Démocrate, le Parti National-Paysan et le Parti National-Libéral. L'activité déployée du Parti Communiste pour la réalisation d'une large colalisation de forces a assuré la victoire du 23 août 1944.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Istoria poporului român. Culegere de texte*, București, Edit. militară, 1983, p. 515.